CZU: CZU: 341.217(4):352(478) **DOI: https://doi.org/10.59295/rler2024.53**

TENDINȚE DE EUROPENIZARE A ADMINISTRAȚIEI PUBLICE LOCALE

TRENDS OF EUROPENISATION OF LOCAL PUBLIC ADMINISTRATION

KURYLO Inna,
Doctor of Legal Sciences, Professor
The Scientific Institute of Public Law (Ukraine)

SLUSARENCO Svetlana,
PhD in Law, Associate professor,
Moldova State University
svetlana_slusarenco@yahoo.com
ORCID: **https://orcid.org/0000-0002-9092-0024**

Abstract

The status of a candidate country for joining the European Union is an opportunity for the Republic of Moldova to reflect on the progress achieved and to ensure our common commitment to improving and sharing common European values. Joining the European Union is an opportunity, but it is also a responsibility. With a view to joining the European Union and aligning the national regulatory framework with European standards regarding central and local public administration, numerous public policy acts were adopted, which describe the vision, purpose, objectives, actions and resources necessary for the process of transformation/improvement of public administration from the Republic of Moldova at central and local level. The process of adopting a new regulatory framework favors compliance actions at the national, local level.

Keywords*: accession, opportunity, regulatory framework, European standards, local administration, public services*

Rezumat. *Statutul de țară candidată la aderarea la Uniunea Europeană, constituie o oportunitate pentru Republica Moldova de a reflecta asupra progresului obținut și de a ne asigura angajamentul comun pentru îmbunătățirea și împărtășirea valorilor comune europene. Aderarea la Uniunea Europeană este o oportunitate, dar este și o responsabilitate. În vederea aderării la Uniunea Europeană și alinierii cadrului normativ național la standardele europene privind administrația publică centrală și locală, au fost adoptate numeroase acte de politici publice, care descriu viziunea, scopul, obiectivele, acțiunile și resursele necesare procesului de transformare/perfecționare al administrației publice din Republica Moldova la nivel central și local. Procesul de adoptare a unui nou cadru de reglementări favorizează acţiuni de conformitate la nivel național, local.*

Cuvintele-cheie*: aderare, oportunitate, cadru normativ, standarde europene, administrația locală, servicii publice*

1. Introducere. Obținerea statutului de țară candidată la aderarea la Uniunea Europeană, constituie o oportunitate de a reflecta asupra progresului obținut de statul nostru și de a ne asigura angajamentul comun pentru îmbunătățirea și împărtășirea valorilor comune europene, în cadrul unui stat democratic, aspirând la un parteneriat bazat pe interese comune și responsabilități.

Acordul de Asociere a Republicii Moldova cu Uniunea Europeană, prevede și reforma administrației publice, care presupune modernizării și dezvoltării funcțiilor executive, cu scopul de a oferi servicii de calitate pentru cetățenii Republicii Moldova. Aderarea la Uniunea Europeană este

o oportunitate, dar este și o responsabilitate. În vederea aderării la Uniunea Europeană și alinierii cadrului normative national la standardele europene privind administrația publică central și locală, a fost adoptată Strategia de Reformă a Administrației Publice din Republica Moldova, care reprezintă un document de politici publice unitar, coerent și cuprinzător care descrie viziunea, scopul, obiectivele, acțiunile și resursele necesare procesului de transformare/perfecționare al administrației publice din Republica Moldova la nivel central și local pentru anii 2023-2030 [18].

2. Revizuirea literaturii. În acest studiu am făcut referire la Acordul de asociere între Republica Moldova și Uniunea Europeană, un tratat internațional între Republica Moldova pe de-o parte și Uniunea Europeană pe de alta, care prevede cooperare în domenii precum comerțul, politica de securitate și cultură. De asemenea, am făcut trimitere la Conceptul Strategiei de Reformă a Administrației Publice din Republica Moldova 2023-2030, precum și numeroase surse doctrinaire relevante subiectului de cercetare.

3. Metodologie. Pentru elaborarea acestui studiu, am utlizat metode de cercetare ştiinţifică a fenomenului juridic precum, metoda logică, care se găseşte în strânsă legătură cu metoda istorică, metoda comparativă, care presupune utilizarea unor așa instrumente precum, clasificări, definiţii, analogii, și metoda analitico-sintetică, în vederea generării concluziilor.

4. Rezultate şi discuţii. Acordul de Asociere între RepublicaMoldova și Uniunea Europeană însumează o serie de angajamente pe care Republica Moldova şi Uniunea Europeană şi statele membre şi le-au asumat cu scopul de a aprofunda şi întări legăturile existente. Astfel, pentru a asigura îndeplinirea acestor angajamente, prin Acord părţile au consemnat să stabilească un mecanism instituţional de monitorizare a implementării, dar şi luare a deciziilor asupra aspectelor ce cad sub incidenţa prevederilor Acordului [1].

Europenizarea înseamnă schimbarea produsă în contextul intern al fiecărei ţări prin impunerea de modele, norme şi politici comunitare care implică modificări de substanţă în politicile naţionale şi în cadrul instituţional de adoptare şi aplicare a acestora. În definirea acestui concept, relevant este şi perspectiva lui Radaelli care concepe europenizarea ca proces de „construcţie, difuziune şi institutionalizare" a regulilor Uniunii Europene, care modelează „discursul intern, identităţile, structurile politice şi politicile publice" [13].

În literatura de specialitate, se discută despre europenizare ca proces derulat sub egida Uniunii Europene, necesar pentru orice stat interesat de aderare la Uniunea Europeană [8, p. 305].

Într-o altă opine, se consideră că europenizarea în cadrul statelor membre din centrul şi estul Europei apare mai mult ca act de adoptare formală, legislativă şi instituţională a directivelor Uniunii Europene decât în aplicarea lor, în identificarea sau corespondenţa societăţii cu valorile europene [17, p. 224].

Autorul Thomas Risse concepe europenizarea ca acţiune de lărgire a spaţiului Uniunii Europene şi ca implicare acetăţenilor europeni în dezbaterea problemelor de interes comun [15, p. 293]. Europenizarea este, de asemenea, un proces continuu prin care se realizează adaptarea instituţională, adoptarea politicilor comune şi difuziunea culturală transnaţională, un proces de schimbare instituţională, care constă în adoptarea acquis-ului şi în compatibilizarea instituţiilor şi un act de construire a culturii europene comune şi a identităţii europene [11, p. 37.].

Se constată că acest concept de europenizare nu se poate bucura de o definire uniformă, ci din contra, este un termen ce a dat şi poate va mai da naştere la numeroase controverse, existând o varietate de sensuri conferite acestui concept. De exemplu, Claudio Radaelli indică trei tipuri de europenizare: negativă (integrare economică prin care noilor state membre li se impun

reguli prohibitorii pentru a atinge criteriile de convegenţă economică), pozitivă (integrare instituţională) şi de cadru (modificarea credinţelor şi aşteptărilor actorilor naţionali) [14].

Deşi, la o primă vedere am putea afirma că s-a reuşit o clarificare a acestui concept, o aliniere a definiţiilor date lui, acestea nu se opresc chiar aici, exemplificând cele afirmate prin faptul că termenului de europenizare i s-au mai adus încă alte două modele: modelul europenizării prin inovaţie şi modelul europenizării prin imitaţie. Primul derivă din intima asociere între decizia guvernamentală internă şi politica de dezvoltare europeană a societăţii naţionale. Cel de al doilea reflectă procesul trans-guvernamental de imitaţie dincolo de decizia ministerială asupra europenizării [20].

Trebuie să recunoaştem faptul că europenizarea cunoaşte noi dimensiuni odată cu fiecare ţară nou intrata în Uniunea Europeană, cu toate că ţările candidate sau recent integrate în Uniunea Europeană „sunt preocupate în primul rând de implementarea noilor reglementări", aşa cum afirmă un alt autor preocupat de clarificarea acestui concept [2, p. 58].

Procesul de adoptare a unui nou cadru de reglementări (de exemplu, perioada negocierilor de aderare la UE) favorizează discursuri şi acţiuni de conformitate la nivel naţional, local, instituţional etc. De exemplu, europenizarea aduce în atenţie scala schimbării, coexistenţa unor transformări, care se petrec la nivel naţional, transnaţional, instituţional, administraţie locală, etc. [3, p. 201].

Începutul anilor '90 ai secolului XX a fost marcat de fragmentarea teritorială în multe ţări din Europa, proces care poate fi perceput ca o reacţie a amalgamării forţate din anii '60 -'70. În Ungaria, numărul municipiilor a crescut la 3.133 în 1992, în timp ce creşterea în Republica Cehă a fost de circa 50% şi numărul municipiilor slovace a crescut cu peste 20%. Procesul fragmentării în Polonia a fost mai puţin pronunţat: începând cu anul 1988, numărul municipiilor a sporit cu mai puţin de 5%. Ca urmare, în Europa Centrală şi de Est avem exemple de ţări cu multe colectivități locale mici (Republica Cehă, Slovacia, Ungaria, Ucraina, Letonia și în măsură mai mică Estonia).

Se consideră că unul dintre principalele motive în stabilirea numărului mare de colectivități locale de dimensiuni mici este promovarea democrației, însă nu trebuie subestimată și revitalizarea sistemelor locale constituite în perioada presocialistă și continuarea tradițiilor democratice, care au fost aproape uitate. În țările Europei Centrale și de Sud-Est s-au constituit două subgrupuri de susținători ai democrației locale: un subgrup este alcătuit din Republica Cehă, Slovacia și Ungaria, cu cele mai mici municipalități din Europa, celălalt cuprinde unele dintre fostele republici iugoslave: Slovenia, Croația și Fosta Republică Iugoslavă Macedonia, care au instituționalizat colectivități locale de dimensiuni medii. În Republica Cehă aproape 10% din colectivitățile locale includ mai puțin de 100 locuitori, aproape 60% întrunesc mai puţin de 500 de locuitori, iar 80% au mai puțin de 1.000 de locuitori. În Slovacia peste 4% din colectivitățile locale au mai puţin de 100 locuitori, 41% se află sub 500 locuitori. În Ungaria colectivitățile locale sub 500 de locuitori constituie 15% [7, p. 126].

În cele din urmă, mai multe țări europene și-au păstrat colectivitățile locale tradiționale, deși diferite. În grupul tradiționaliștilor se află Franța, Spania, Italia, Elveția, Irlanda și Polonia, acestea includ diverse colectivități, de la foarte mici (Franța, Elveția), mijlocii (Spania, Italia), până la cele mari (Polonia) și foarte mari (Irlanda) [9, p. 1178]. Franța, de exemplu, are colectivități teritoriale primare foarte numeroase, multe dintre ele fiind foarte mici. Există circa 36.500 de comune în metropolă şi 200 mări, iar dintre acestea peste 23.000 au sub 500 de locuitori, între care 3.500 au o populaţie sub 100 de locuitori [12, p. 126]. Constatăm că în prezent, indiferent de diferențele existente, toate statele europene întrunesc ceva comun: sunt în căutarea „dimensiunii

ideale" a colectivităților locale, care ar facilita democrația și identitatea la nivel local, eficiența economică în furnizarea de servicii publice.

Franța este una dintre cele mai fragmentate din punct de vedere territorial. Francezii au avut posibilitatea legală de a crea un fel de comuniuni pentru a-și putea soluționa problemele ce vizează prestarea serviciilor publice, cum ar fi apa și sanitația, deșeurile etc. Acest lucru le-a oferit posibilitatea de a exista și a se dezvolta și celor mai mici primării, cu 200 sau 500 de locuitori. În Franța au fost 37 mii 800 de comune, după amalgamarea voluntară au rămas circa 34 de mii, important este că acest lucru a fost voluntar, iar APL-urile care au fuzionat au făcut-o mai mult din cauza așezării geografice, nu din motive geopolitice. Se constată că aproape 90% din numărul total de UAT cu o populație redusă, sub 5000 locuitori, dimensiuni care nu permit nici furnizarea eficientă a serviciilor, nici o capacitate fiscală și administrativă corespunzătoare [16].

Nivelul fragmentării teritoriale este foarte ridicat și în Republica Moldova. Practic 90% din unitățile administrative teritoriale au un număr foarte limitat de salariați pe poziții de execuție și este aproape imposibil să furnizezi servicii publice în aceste condiții.

Potrivit Strategiei de Reformă a Administrației Publice din Republica Moldova 2023-2030, funcția publică la nivel local trebuie tratată în mod similar cu funcția publică centrală – deci managementul resurselor umane și al funcționarilor publici și sistemul de salarizare, trebuie să fie consolidat și îmbunătățit într-o manieră coerentă și unitară. La sfârșitul anului 2030, Republica Moldova va dispune de o administrație publică centrală și locală capabilă să asigure condițiile pentru dezvoltarea sustenabilă a țării, cu un nivel ridicat de integritate și competență astfel încât: să gestioneze cu eficiență și inclusiv servicii publice de calitate prin: profesionalizare și stabilitate, simplificare și raționalizare, predictibilitate și coordonare; să câștige respectul și încrederea cetățenilor prin: onestitate, transparență și responsabilitate, accesibilitate și deschidere; să-și consolideze capacitatea de fundamentare și implementare a politicilor publice, astfel încât să fie capabilă să răspundă provocărilor ridicate de procesul de aderare la UE. Fragmentarea excesivă va fi eliminată treptat, prin instrumente diverse conforme cu cele mai bune practici europene, creându-se premisele solide pentru ca pe baza unor politici eficace de dezvoltare economică locală și de creștere și consolidare a autonomiei financiare, capacitatea autorităților locale de a furniza servicii publice de bază precum și accesul populației la acestea să crească în mod semnificativ, mai ales în mediul rural. Acest proces se va realiza pe baza dialogului și participării publice a tuturor actorilor cheie, cu respectarea drepturilor minorităților naționale și a diferitelor tradiții locale [5].

În acest sens, cert este că problema identificării unor soluții eficiente pentru a depăși situația existentă se distinge prin actualitate. Având în vedere particularitățile și realitățile existente în Republica Moldova, pot fi propuse următoarele soluții pentru a rezolva problema fragmentării teritoriale a puterii publice locale: consolidarea colectivităților teritoriale locale, aprofundarea cooperării intercomunale și intensificarea cooperării transfrontaliere. Implementarea cumulativă a acestor soluții necesită conștientizarea, asumarea și realizarea de către elita politică moldovenească a reformei organizării teritoriale a puterii locale [7, p. 128].

O soluție în acest sens ar fi consolidării autorităților publice locale mici. Necesitatea consolidării este argumentată, în mod frecvent, pornind de la logica concentrării resurselor în cadrul colectivităților locale, care ar permite realizarea corespunzătoare a competenței atribuite. Crearea unor municipalități mai mari le-ar permite să aibă un sistem mult mai adecvat de finanțare, ar îmbunătăți statutul profesional al administrației locale, ar reduce clientelismul în distribuția transferurilor și presiunea exercitată de grupuri de interese pe politica locală și ar facilita controlul financiar [4].

C. L. Popescu consideră că numai colectivitățile teritoriale locale suficient de mari şi, prin aceasta, suficient de puternice, pot fi autonome, pot să dispună de forţa financiară necesară unei veritabile autonomii decizionale, în condiţiile amplificării ariei de competenţe materiale [12, p. 127].

Urmare a disparităților teritoriale, una dintre marile provocări de dezvoltare durabilă pentru Republica Moldova, este repartizarea neuniformă a veniturilor pe regiuni. Disparitățile regionale se datorează disfuncționalităților structurale ale sistemului economic și social asupra cărora trebuie să se intervină pentru a reduce inegalitățile dezvoltării teritoriale: atenuarea treptată a disparităților teritoriale constituie o provocare majoră a puterii publice, fiindcă aceste disparități poartă în sine un potențial prezumtiv de instabilitate, ele alimentează polarizarea economică [7, p. 101].

Fragmentarea teritorială excesivă a condiționat şi alte efecte asupra structurii organizaţionale şi a funcţionalităţii eficiente a autorităţilor administraţiei publice locale. Baza fiscală şi veniturile colectate în cadrul unei colectivități locale sunt insuficiente pentru a menţine aparatul administrativ care să poată asigura servicii publice, mai ales că cheltuielile alocate la salarizarea personalului constituie cel mai important articol din cheltuielile bugetelor locale. Majoritatea colectivităţilor locale rurale (care reprezintă 94% din numărul lor total) se află în imposibilitatea de a se întreţine financiar din taxele şi din impozitele locale colectate. Datorită insuficienței resurselor disponibile majoritatea autorităţilor publice locale se află în incapacitatea de a oferi servicii publice de calitate locuitorilor, în condițiile în care 94% din numărul lor total se află în mediul rural. Starea precară a infrastructurii fizice limitează posibilităţile de dezvoltare a zonelor rurale din Republica Moldova [7, p. 106].

Efectele imediate și vizibile ale consolidării constau în faptul că poate fi eliminată dublarea serviciilor publice și scăderea numărului consilierilor locali și al funcționarilor publici. Însă efectul cel mai evident al fuzionării este o creștere a dimensiunii administrative, acest lucru poate conduce la îmbunătățirea calității serviciilor, deoarece specializarea și standardizarea se află în măsură să sporească numărul angajaților cu experiență sau mai bine pregătiți [7, p. 128].

Există mai mulți indicatori care sugerează direct că autoritățile publice locale mari pot fi mai eficiente în politicile de dezvoltare a infrastructurii: sunt mai puțin dependente de transferul granturilor de stat, situație care le face mai flexibile în alegerea politicilor; au o bază economică mai puternică, combinată cu costuri operaționale mai mici pe unitate, ordine care le permite să aloce o parte mai mare din venituri finanțarea proiectelor de dezvoltare; pot concentra mai ușor resursele pe un număr mic de proiecte mari, care sunt esențiale din punct de vedere al perspectivelor de dezvoltare; dispun de capacitate mai mare de a angaja credite pentru finanțarea proiectelor de investiții [7, p. 130].

În scopul realizării cu succes a reformei organizării teritoriale a puterii publice locale trebuie respectate așa deziderate, precum: reforma trebuie să fie realizată în contextul respectării și protejării drepturilor și libertăților cetățenilor; reforma trebuie realizată prin metode democratice, cu implicarea obligatorie a autorităților publice locale și a populației în procesul de pregătire, furnizarea de informații ample și exercitarea unor activități de explicare a necesității și a avantajelor, aplicarea critică a experienței altor țări în acest domeniu; reforma trebuie realizată în complex, ca parte a unei reforme administrative cuprinzătoare, consolidând în același timp sistemul finanțelor publice locale, îmbunătățirea legislației, clarificarea problemelor privind delimitarea proprietăților publice la nivel intermediar și local.

În Republica Moldova a fost relansată idea amalgamării administrației publice locale (APL). APL-urile care se vor gândi să recurgă la amalgamare, trebuie să preia exemplu de la

Norvegia, Letonia, țări în care APL-urile au fost motivate să se amalgameze prin resurse financiare semnificative. În R. Moldova, însă, resursele pentru amalgamarea voluntară sunt limitate sau chiar foarte limitate.

Proiectul ar trebui să stabilească soarta angajaților din APL amalgamate, cheltuielile de inventariere și înregistrare a bunurilor, de perfectare a actelor de stat ce vizează domiciliul etc. în proiect nu se menționează nimic despre perioada de după amalgamare. Totodată, unii experți au fost de părere că în contextul în care R. Moldova este afectată de multiple crize, va fi destul de dificil de motivat APL să se amalgameze [6].

Argumentele pentru consolidarea teritorială cu care operează susținătorii acestei tendințe pot fi rezumate la următoarele aspecte esențiale: funcționează o economie de scară în prestarea mai multor servicii locale. Autoritățile locale mari pot oferi mai multe funcții, situație care poate conduce la un interes public mai mare și participarea la politica locală. Unul dintre motivele cele mai importante pentru care autoritățile locale din țările din Europa de Nord sunt responsabile de mai multe funcții decât autoritățile locale sud-europene fragmentate este dimensiunea lor mai mare; consolidarea teritorială oferă mai mult spațiu grupurilor de interese, reprezentând societatea pluralistă. În comunitățile mari, este mai ușor să se evite nepotismele sau alte forme de clientelă politică, ajutând cetățenii să influențeze politica locală între perioadele electorale. Colectivitățile locale mai mari oferă mai buna reprezentare a diferitelor grupuri minoritare, municipalitățile mai mari fiind, de obicei, mai liberale, iar grupurile dezavantajate sunt mai puțin susceptibile de a se confrunta cu prejudecăți negative care le împiedică să intre în politică; în colectivitățile locale mai mari se atestă mai mare posibilitate pentru prezența societăți civile puternice, în comunitățile mari există șanse mult mai mari ca să se dezvolte o rețea densă de organizații voluntare; colectivitățile locale mari facilitează dezvoltarea economică locală. Dimensiunea mai mare permite planificarea complexă și coerentă, facilitează esențial finanțarea proiectelor costisitoare de investiții în infrastructură, esențiale pentru promovarea dezvoltării economice [17, p. 224].

Este aproape imposibil de a măsura efectele reale ale amalgamării pe termen scurt, iar măsurarea acestora pe o perioadă mai lungă se confruntă cu aceeași dificultate: a distinge repercusiunile efective ale amalgamării de către factorii care rezultă din schimbarea împrejurimilor administrațiilor locale, sporirea responsabilităților administrațiilor locale în timpul perioadei examinate [10, p. 12].

Fuzionarea atât a colectivităților intermediare, cât și a celor locale, este o necesitate evidentă, deși, în același timp, constatăm faptul că este imposibil de a identifica anumite criterii obiective în baza cărora ar putea fi determinate configurarea şi numărul colectivităților teritoriale de ambele niveluri. De fapt, problema nu constă atât în stabilirea unui anumit număr de colectivități teritoriale (mai multe, mai puține), ci în edificarea unei structuri teritoriale funcţionale de exercitare a puterii publice locale la ambele niveluri, capabile să corespundă necesităţii interne de construcţie a unui stat bine dimensionat, suplu și performant, care să ofere servicii de calitate cetăţenilor.

Ca tendință generală, ţările europene mai mici prin dimensiuni urmăresc să adopte modele mai simple de organizare teritorială a puterii locale, cel mai răspândit fiind modelul cu un singur nivel subnațional (ales de state, precum Bulgaria, Macedonia, Estonia, Letonia, Lituania și Malta). Dacă Republica Moldova ar adopta modelul de organizare a puterii locale cu un singur nivel, s- ar alinia la tendinţa predominantă în rândul ţărilor europene de dimensiuni mici, în asemenea manieră fiind tratată de unele foruri (de exemplu, sportive), deși nu este mai puțin adevărat, după cum ne arată cazurile Macedoniei și Georgiei, un astfel de model va trebui să țină cont de factorul etnic în procesul de fuzionare a colectivităților locale și să asigure autonomia UTA Găgăuzia. Modelul cu un

singur nivel ar necesita ca administraţiile locale să fie abilitate de a presta un volum semnificativ de servicii publice și să posede un nivel mai înalt de autonomie decizională și fiscală. Din moment ce modelul cu un nivel implică mai multe responsabilități din partea autorităţilor publice locale, pentru a putea aplica un astfel de model în Republica Moldova, ar trebui realizată consolidarea colectivităților locale prin fuzionarea lor [7, p. 137].

Concluzii. Fuzionarea atât a colectivităților intermediare, cât și a celor locale, este o necesitate evidentă, dar reforma trebuie realizată în baza unei justificări teoretice fundamentate. În realizarea reformei trebuie de ținut cont de așa valori, precum respectarea și protejarea drepturilor și libertăților cetățenilor; prin metode democratice; în baza unui studiu științific aprofundat; cu respectarea principiului descentralizării; implicarea autorităţilor publice locale în pregătirea și realizarea reformei, precum și respectarea dezvoltării echitabile a colectivităților teritoriale locale; ținând cont de interesele populației locale.

Bibliografie

1. Acordul de asociere între Republica Moldova și Uniunea Europeană. Online: https://new.parlament.md/content/Acord%20de%20asociere%20Moldova%20-%20UE.pdf
2. Beciu C. Europa ca format mediatic. Construcţia problemelor publice în discursul presei din România". În: Beciu, C. şi Perpelea, N. Europa şi spaţiul public. Practici comunicaţionale. Reprezentări. Climat emoţional, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2007, p.58. Online: https://ro.scribd.com/document/143914956/Europenizarea-Administratiei-Publice-Din-Romania#
3. Beciu C. Percepţia europenizării în instituţiile publice: imaginarul „adaptării" la un nou sistem. În: Revista Română de Sociologie", serie nouă, anul XX, nr. 3–4, p. 201, Bucureşti, 2009
4. Bosch N., Solé-Ollé A. Local government reform. In: IEB's report on fiscal federalism and public finance. Online: http://www.ieb.ub.edu/files/INF%20IEB%20FFFP_2013.pdf
5. Concept al Strategiei de Reformă a Administrației Publice din Republica Moldova 2023-2030. Art. 23. Online concept-srap 6346b40da5f15.pdf
6. Conceptul amalgamării voluntare. Online: https://www.calm.md/conceptul-amalgamarii-voluntare-contine-lacune-importante-si-necesita-fi-imbunatatit-considerabil/
7. Cornea, Sergiu. Fundamentele conceptuale ale reformării organizării teritoriale a puterii locale în Republica Moldova. Cahul: Cahul State University "B. P. Hasdeu".2018. p. 125. Online: https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-67313-2
8. Grabbe H. Europeanization Goes East: Power and Uncertainty in the EU Accession Process", În: Oxford University Press, Oxford, 2003, p.305.
9. Kopric I. Consolidation, Fragmentation, and Special Statuses of Local Authorities in Europe. În: Croatian and Comparative Public Administration, no. 12(4), 2012, p. 1178-1180;

10. Mabuchi M. Municipal Amalgamation in Japan. Washington: WB Institute, 2001, p. 12.
11. Pană A. Europenizarea în media transnaţionale, teză de doctorat, SNSPA, Bucureşti, 2011, p. 37.
12. Popescu C. Autonomia locala si integrarea europeana. Bucureşti: All Beck, 1999, p. 126- 127.
13. Radaelli C., The Politics of Europeanisation: Theory and Analysis, Oxford University Press, Oxford, 2003, p. 30
14. Radaelli C.Whither Europeanization? Concept stretching and substantive change",
European Integration online Papers, 4 (8). Online: http://ssrn.com/abstract=302761 accesat la 20 octombrie 2011
15. Risse T. Neofunctionalism, European identity, and the puzzles of European integration. Journal of European Public Policy 12, 2, April, 2005, p. 293
16. Rolul APL în procesul de aderare la UE, reforma, amalgamarea și cooperarea – subiecte cheie în atenția aleșilor locali din Franța, România și R. Moldova. Online: https://www.calm.md/rolul-apl-procesul-de-aderarea-la-ue-reforma-amalgamarea-si-cooperarea-subiecte-cheie-atentia-alesilor-locali-din-franta-romania-si-r-moldova/
17. Schimmelfennig F., Sedelmeier U. The Europeanization of Central and Eastern Europe. Cornel. University Press, Ithaca, p. 224
18. Strategia de Reformă a Administrației Publice din Republica Moldova pentru anii 2023 – 2030. Online: strategia-rap-23-30-pentru-con... 63dc00cf00401.*pdf*
19. Swianiewicz P. Size of Local Government, Local Democracy and Efficiency in Delivery of Local Services – International Context and Theoretical Framework. În: Consolidation or Fragmentation? The Size of Local Governments in Central and Eastern Europe. Ed. By P. Swianiewicz. Budepest: OSI/LGI, 2002, p. 8-10.
20. Trondal J.Two Worlds of europeanisation – unpacking models of government innovation and transgovernmental imitation", În: European Integration online Papers (EIoP), Vol. 9, N° 1, 2005; Online: http://eiop.or.at/eiop/ texte/2005-001a.htm.